

6 | **επιστολές**

Βιβλιοδρόμιο
28 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ - 1 ΜΑΡΤΙΟΥ 2015

Κι όμως, η χαρά της ζωής δεν ήταν ξένη στον Ιωάννη Συκουτρή

Γλαφυρές επιστολές του κορυφαίου φιλολόγου, γνωστού για το εξαιρετικής ποιότητας έργο του, στο οποίο δεσπόζουν οι εκδόσεις και οι εισαγωγές στην «Ποιητική» του Αριστοτέλη και το «Συμπόσιο» του Πλάτωνα, αλλά και για την αυτοκτονία του σε νεαρή ηλικία

ΓΡΑΦΕΙ
Ο ΘΑΝΑΣΗΣ
Θ. ΝΙΑΡΧΟΣ

Πώς θα μας φαινόταν σήμερα αν διαβάζαμε την επιστολή ενός αναρρασιού φιλόλογου, του Αριστόξενου Σκιαδά, για παράδειγμα, γραμμένη στις 23 Απριλίου του 1967, δύο μέρες δηλαδή μετά την επιβολή του απριλιανού πραξικοπήματος, ενώ δεν θα γινόταν καμιά απολύτως μνεία του μέσα στην επιστολή αυτή; Θα μας έκανε, φαντάζεται κανείς, τόσο εντύπωση όσο η επιστολή του Ιωάννη Συκουτρή προς τη μαθήτριά του Μαρία Κακιοπούλου, γραμμένη στη Μυτιλήνη, στον Μόλυβο, στις 6 Αυγούστου του 1936, δύο μέρες αφότου είχε εγκαθιδρυθεί η δικτατορία του Μεταξά. Πολύ περισσότερο αν η επιστολή του Αριστόξενου

να αγωνιάν αν ύστερα από τέτοιες στιγμές θα έχη τη δύναμη να βαστάξη τη ζωή - να έτσι όπως το φως από ένα λυχνάρι κάνει πυκνότερο το σκοτάδι γύρω του».

Αν θα χαρακτήριζε κανείς ως συντραρακτικά τα αποσπάσματα αυτά της επιστολής του Ιωάννη Συκουτρή, πρόκειται για κάτι το κοινότοπο, αφού ως συγκλονιστικό εκτιμάται το σύνολο των επιστολών που περιέχονται στον τόμο «Με φίλιαν παντοτινήν και άδολήν» που εξεδόθη πριν από μερικούς μήνες με φιλολογική επιμέλεια και επίμετρο της Ελένης Ράμφου και

εισαγωγή του Γεωργίου Α. Χριστοδούλου. Πρόκειται για μια εργασία που συγκινεί βαθύτατα και διαβάζεται απνευστί, έστω και αν το μόνο που θα γνώριζε κανείς για τον Συκουτρή είναι ότι υπήρξε ο μεταφραστής του «Συμποσίου» του Πλάτωνος. Όσο και αν με τις επιστολές αυτές κατατοπιζόμαστε πάνω σε καθεκαστα σχετικά με την εργασιακή, οικογενειακή, φιλική αλλά και εντελώς εσωτερική συνθήκη ενός σπουδαίου δημιουργού, χρειάζεται πάντα ένα χρονικό διάστημα ώστε η συνθήκη αυτή - φτάνει να έχει καταγραφεί - να λάμψει ως ένα

αυτόνομο έργο τέχνης. Ισότιμο μάλιστα με το συντελεσμένο, πνευματικά ή καλλιτεχνικά, έργο του δημιουργού που η ζωή του με τις επιστολές αυτές σήμερα φυλάσσεται σαν μέσο από ένα αγαθό αλλά και σκληρό ταυτόχρονα μικροσκοπίο.

Σαράντα ουσιαστικά επιστολές γραμμένες από τις 16 Ιουλίου του 1933 ως τα τέλη Αυγούστου του 1937 - επιπλέον γραμμένες μόνο τους καλοκαιρινούς μήνες - και σταλμένες στις Αγλαΐα Φακάλου, Μαρία Κακιοπούλου, Μαρία Στρομπουλή και Ηρώ Κορμητίτη που υπήρξαν μαθήτρες του

Συκουτρή στο Πανεπιστήμιο της Αθήνας, περιλείπει ζητήματα και ανακινούν καταστάσεις τόσο καθολικές, που μόνο μια βαθιά ποιητική αίσθηση της ζωής μαζί με την πολύτιμη φιλολογική τεκμηρίωση θα μπορούσαν να τις αναστήσουν - όπως συμβαίνει στην παρούσα έκδοση. Δυσκολεύεται να αποφανθεί κανείς αν είναι τελικά τα ογδόντα χρόνια που έχουν μεσολαβήσει ανάμεσα στο γράψιμο των επιστολών και τη δημοσίευσή τους ώστε να πχούν ως βαρυσήμαντα περιστατικά που, καθώς συντελούνταν, θα περνούσαν απαρατήρητα ή περι-

Ο Ιωάννης Συκουτρής τη δεκαετία του 1930

«Κατασταλάξαμε στο Μόλυβο, την αρχαία Μήθυμνα, μια μικρή, καστροστεφανωμένη πολίχνη 3.000 κατοίκων στο βορειότερον άκρον της Λέσβου, χτισμένη ψηλά»

Σκιαδά ήταν τόσο γλαφυρή και ουσιαστική όσο η επιστολή του Συκουτρή, ώστε θα έπρεπε να μεσολαβήσουν ογδόντα χρόνια για να συλλογιστούμε πως όσο βάραινε ενδεχομένως η αποπνικτική ατμόσφαιρα της δικτατορίας αλλο τόσο μετρούσανε για τη ζωή των ανθρώπων - και μάλιστα ανθρώπων προικισμένων με εντελώς ξεχωριστή ευσυνείδηση - κάποιας ιδιαιτερώσεως περιστάσεις.

Τρυφερότητα
Γράφει λοιπόν ο Συκουτρής στις 6 Αυγούστου του 1936 στη Μαρία Κακιοπούλου: «Κατασταλάξαμε στο Μόλυβο, την αρχαία Μήθυμνα, μια μικρή, καστροστεφανωμένη πολίχνη 3.000 κατοίκων στο βορειότερον άκρον της Λέσβου, χτισμένη ψηλά επί ακρωτηρίου (5' από το σπίτι μας είναι η Θάλασσα), με Θυμιασιάν αμμουδιά, αμπέλια και κήπους. Επίδοσιμ' ένα σπιτάκι με 3 δωμάτια και κουζίνα, απομονωμένο, επιπλωμένο πολύ νοικοκυρεμένα - μόνο που κρεβάτια πολλά δεν έχει, και έτσι χρησιμοποιούμε καναπέδες αρκετά σκληρούς». Και συνεχίζει στην ίδια επιστολή: «Έχω τον τελευταίο αυτό καιρό τόσον ανάγκην από τρυφερότητα και καλωσύνη, που παθαίνω ο,τι παθαίνει ένας ευτυχισμένος άνθρωπος: ζει τόσον έντονα τις ευτυχισμένες στιγμές, ώστε αρχίζει

Από τη Σμύρνη έως τον Ακροκόρινθο

Γεννήθηκε στη Σμύρνη το 1901. Φοίτησε στην Ευαγγελική Σχολή της γενέτειρας του. Τελείωσε με άριστα τη Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών το 1922. Τον ίδιο χρόνο διορίστηκε καθηγητής στο Ιεροδιδασκαλείο της Λάρινας. Επιστρέφοντας στην Αθήνα το 1924 αναγορεύθηκε, έπειτα από έναν χρόνο, διδάκτορας με τη διατριβή του «Μιχαήλ Ψελλού: βίος και πολιτεία του οσίου Αυξεντίου». Το 1930 εξελέγη υφηγητής της Αρχαίας Ελληνικής Φιλολογίας στο Πανεπιστήμιο Αθηνών. Το 1933 αποποιήθηκε την έδρα του τακτικού καθηγητή Κλασικής Φιλολογίας στο Πανεπιστήμιο της Πράγας. Αυτοκτόνησε στον Ακροκόρινθο στις 21 Σεπτεμβρίου 1937. Γον -και- δεινό επιστολογράφο περιγράφουν και τα «Γράμματα του Ιωάννη Συκουτρή από την Κύπρου (1922-1924)» - κυκλοφορεί από το ΜΙΕΤ σε φιλολογική επιμέλεια Φάνη Ι. Κακριδών - ενώ άλλες εκδόσεις κειμένων του είναι οι «Μελέτες και άρθρα», η «Φιλοσοφία της ζωής» και βέβαια η περίφημη μεταφρασή του στο «Συμπόσιο» του Πλάτωνα.

ΑΡΧΕΙΟ ΕΛΛΑ/ΜΙΕΤ

ΑΡΧΕΙΟ ΑΓΛΑΪΑΣ ΦΑΚΛΑΡΟΥ-ΚΑΛΑΪΔΗ

Η Μαρία (αριστερά) και η Αγλαΐα στο προαύλιο του Πανεπιστημίου Αθηνών το 1938

κλείουν ένα νόημα που χρειαζόταν το διάστημα αυτό για να αποκαλυφθεί. Γραμμένες, όπως ήδη σημειώσαμε, οι επιστολές προς τις μαθήτριάς του τους καλοκαιρινούς μήνες (τρεις μόνο είναι γραμμένες τον Νοέμβριο του 1935 στο Ξυλόκαστρο), θα συμπέρανε κανείς πως οι αποδέχσεις αυτές του Συκουτρή, είτε επρόκειτο για τις Ράχες της Ικαρίας, τον Ναγό της Χίου ή τον Μόλυβο της Μυτιλήνης, γίνονταν κυρίως για να «συγκεντρωθεί» και να δουλέψει σε συνδυασμό με τη θέα της θάλασσας, καθώς «...απρόσωπη και μονότονη καθώς είναι, είναι το ιδεώδες φόντο για να προβάλλει στη σκηνή ό,τι ζει μέσα σου. Σου χαρίζει τη γαλήνη, την εξωτερική απομόνωση, τη νοσταλγική διάθεση της ψυχής, που χρειάζεται για να πάρουν μορφή και λαλιά όσες σκέψεις και μορφές θα αναπολήσεις». Μπορεί να δουλεύει πυρετωδώς από τις ξέτι το πρωί ώσπου να σκοτεινιάσει – με μια μικρή διακοπή για μεσημεριανό ύπνο –, άλλοτε γράφοντας την εισαγωγή

«Παθαίνω ό,τι παθαίνει ένας ευτυχισμένος άνθρωπος. Ζει τόσον έντονα τις ευτυχισμένες στιγμές, ώστε αρχίζει να αγωνιά αν ύστερα θα έχει τη δύναμη να βασιτάξει τη ζωή»

στο «Συμπόσιο» του Πλάτωνος, άλλοτε κάνοντας διορθώσεις στον Δημοσθένη και άλλοτε πάλι ταξινομώντας το υλικό που έχει συγκεντρώσει προκειμένου να γράψει το βιβλίο του για τον «Φάουστ» του Γκαίτε, όμως συναινεί στη βοήθ του κόσμου που με ποικίλες μορφές διαρρηγγίζει την απομόνωσή του – αν δεν την απολαμβάνει κιόλας. Διαφοριστικές στον υπέρτατο βαθμό οι επιστολές αυτές κυρίως για έναν λόγο που, ενώ με την πρώτη ματιά φαντάζει μυστικός, καθίσταται σταδιακά σαφής και πεντακάθαρος. Αν συνδυαστούν μόνο με την αγωνία όσον αφορά την υπαρξιακή και καλ-

λιτεχνική συνθήκη ενός δημιουργού, θα πιστέψει κανείς πως ο Συκουτρή ζούσε μέσα στη μελαγχολία και την καττίφεια. Αν παρατηρήσει κανείς τις ζωές ή διαβάσει τις βιογραφίες μεγάλων ανδρών, που σπάνια θα αναγνώριζε μια συγγένεια ανάμεσά τους, όπως για παράδειγμα ο Ζαν Πολ Σαρτρ και ο Ουίνστον Τσόρτσιλ ή ο Μπέρναρντ Σο και ο Φιντέλ Κάστρο, θα διακρίνει την ύπαρξη ενός διαβρωτικού χιούμορ που, χωρίς να εξαιρεί τους ίδιους, φωτίζει την ανθρωπότητα τελείως διαφορετικά σε σχέση με όσα η επίσημη εκδοχή του έργου τους έχει «ιδιάξει». Ενα φως που υπονομεύει τις κατεστημένες αξίες οποιουδήποτε συστήματος ή μη συστήματος θα μπορούσε να θεωρηθεί ως υποστηρικτής του. Όταν για παράδειγμα ο Κάστρο εξομολογήθηκε σε έλληνα φίλο του πως «θα μπορούσα να κάνω μια δεύτερη επανάσταση, αλλά δεν μπορώ να πεύω τη συμπατριωτισσά μου κορεύτρια, την υπέργρηπια Αλίσια Αλόνο, να σταματήσει να κορεύει». Ή όταν ο Τσόρτσιλ αρνήθηκε να φωτογραφισθεί στην Αθήνα το 1944, στην περιβόητη συνάντησή του με τους έλληνες κομμουνιστές, λέγοντας πως «το σόου είναι των Ελλήνων».

Όπως ακριβώς με τον Συκουτρή. Και δεν εννοούμε πώς είναι δυνατόν να συνδυάζονται μέσα στις επιστολές του δεινού αυτού φιλόλογου ο Μητροπολίτης Σάμου και Ικαρίας Ειρηναίος με την ηθοποιό Μαίρη Πικφορντ. Αναφερόμαστε σε δυο κυρίως σπαρταριστές του επιστολές με ημερομηνίες αντίστοιχα 3 Σεπτεμβρίου του 1933 και 16 Αυγούστου του 1935. Στην πρώτη, όταν περιγράφει την περιπέτειά του στο χωριό Καταφύγι της Ικαρίας, με τον πρόεδρο της κοινότητας, τον αστυνόμο και διάφορους προκρίτους να αγωνιούν για την απόφαση του Συκουτρή – που αισθάνεται αφάνταστα να το διασκεδάει – σε σχέση με ένα επιτύμβιο άγαλμα που

ανακαλύφθηκε ενώ ισοπεδωνόταν την αυλή ενός σχολείου. Στη δεύτερη, όταν σχολιάζει ένα περιοδικό που οι συνδρομητές του διατυπώνουν τις απόψεις τους για το πώς φαντάζονται την ιδεώδη σύζυγο. Χρονογράφος τερσάστιας εμβέλειας που θα τον ζηλεύανε ο Σπύρος Μελάς και ο Παύλος Παλαιολόγος.

Το ερώτημα

Μοιραία προκύπτει το ερώτημα πώς γίνεται να αυτοκτονεί ένας δημιουργός που η χαρά (Χαρά υπήρξε και το όνομα της γυναίκας του) της ζωής όχι μόνο δεν του ήταν ξένη, αλλά την επέδωκε τόσο με τη δημιουργία όσο και με τη συναναστροφή. Ανάμεσα στην καθημερινότητα που, όση τρυφερότητα μπορούσε να περιλείψει, την καλλιέργυσε με τους πιο απρόβλεπτους για έναν επιστήμονα τρόπους και την εσωτερική άβυσσο που σχεδόν διακριτικά αναγνωρίζει να τον καταδυναστεύει – μέσα πάντα στις επιστολές –, ήταν, φαίνεται, θέμα χρόνου προς τα πού θα γείρει η ζυγαριά. Με ένα εκ των υστέρων βλέμμα διαβασμένες οι επιστολές – πάντα εκ των υστέρων υπάρχει το βλέμμα αυτό – σαφώς προωινίζονταν το αυτόβουλο τέλος του Συκουτρή. Χωρίς σε μια άλλη περίπτωση οι ίδιες ακριβώς επιστολές να μην ανακαλύσσαν έναν άνθρωπο που έσβησε ήσυχά στο κρεβάτι του.

Ιωάννης Συκουτρής «ΜΕ ΦΙΛΙΑΝ ΠΑΝΤΟΤΙΝΗΝ ΚΑΙ ΔΔΟΛΗΝ» Εκδ. ΜΙΕΤ, 2014, Σελ. 523 τιμή: 20 ευρώ

Εσωτερικό πορτρέτο

Ένα τετραετές ημερολόγιο καταστροφώματος

Όσο κι αν οι μαθήτριάς του έχουν τη μερίδα του λέοντος στην επικοινωνία του, δεν παύουν να υπάρχουν επίσης το φιλικό ζεύγος Καλογερά που άλλοτε αναμένεται και άλλοτε συγκατοικεί μαζί του για είκοσι το λιγότερο μέρες, οι χοροσπερίδες με κρασοκατάνυξη ή οι αθλητικοί αγώνες και οι απαγγελίες ποιημάτων στις Ράχες της Ικαρίας, το μπάνιο και η κουβέντα τέλος στην αμμουδιά του Ναγού με τον εφοπλιστή Λιβανό. Αν κάτι όμως παραμένει αδιαμφισβήτητο, είναι η σχέση του με τις μαθήτριάς του που, για να τους εκφράζει – ουσιαστικά για να τους εξομολογείται – σε τέτοιο βαθμό όσα πραγματικά τον

βασανίζουν, σημαίνει πως τους αναγνωρίζει μια τέτοια ποιότητα όση δεν διαθέτει κανείς άλλος από τους ανθρώπους του περιβάλλοντός του. Ωστε ακόμα κι αν απουσίαζε οποιαδήποτε άλλη μαρτυρία για τον Συκουτρή, οι επιστολές αυτές, καθώς θα μπορούσαν να λογαριάζονται και ένα «ημερολόγιο καταστροφώματος» – αν και η χρονική του διάρκεια είναι τεσσάρων μόνο χρόνων –, να συνιστούν ένα εσωτερικό πορτρέτο που, ενώ το έχει επιμεληθεί ο ίδιος ο αυτοβιογραφούμενος, είναι τελικά ένας άλλος που το υπογράφει (στη συγκεκριμένη περίπτωση οι μαθήτριάς του).